

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

***Küreselleşme Karşısında Sosyal Demokrasi'nin
Konumu: CHP Örneği Üzerine Bir Alan Araştırması***

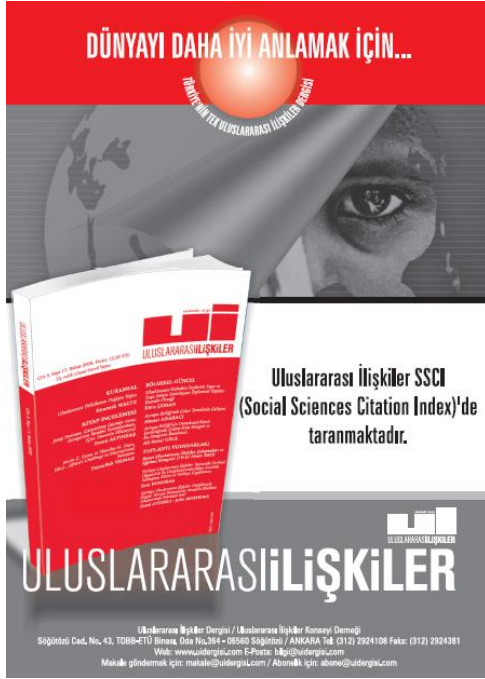
Yunus EMRE*, Burak COP, Şenol ARSLANTAŞ*** ve
Aras ALADAĞ******

* Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Kültür
Üniversitesi

** Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Kültür
Üniversitesi

*** Arş. Gör., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
İstanbul Üniversitesi

**** Doktora Adayı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü, İstanbul Üniversitesi

Bu makaleye atf için: Emre, Yunus; Cop, Burak; Arslantaş, Şenol ve Aladağ, Aras, “Küreselleşme Karşısında Sosyal Demokrasi'nin Konumu: CHP Örneği Üzerine Bir Alan Araştırması”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 14, Sayı 53, 2017, s. 111-128.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Küreselleşme Karşısında Sosyal Demokrasi'nin Konumu: CHP Örneği Üzerine Bir Alan Araştırması

Yunus EMRE

*Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: y.emre@iku.edu.tr*

Burak COP

*Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: b.cop@iku.edu.tr*

Şenol ARSLANTAŞ

*Arş. Gör., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, SBF, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: senol.arslantas@gmail.com*

Aras ALADAĞ

*Doktor Adayı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İktisat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. E-posta:
aladag.aras@gmail.com*

*Bu çalışma TÜBİTAK SOBAG grubu tarafından desteklenen bir araştırma projesi (Proje No: 113K635)
kapsamında üretilmiştir.*

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de sosyal demokrasinin küreselleşme meselesine olan yaklaşımı mercek altına alınmaktadır. Türkiye'nin 5 farklı ilinde (Bursa, Erzurum, Gaziantep, İzmir ve Kocaeli) yarı-yapılandırılmış ve derinlemesine mülakat biçiminde gerçekleştirilen alan araştırmasına dayanan bu makalenin ilk kısmında, küreselleşme tartışmalarına değinilmekte; ikinci kısmında ise Türkiye'de sosyal demokrasinin küreselleşme dönemine bakışı alan araştırması verileriyle analiz edilmektedir. Bu makalede, Türkiye sosyal demokrasisi açısından küreselleşmenin dünyadaki Üçüncü Yol tartışmalarına benzer bir biçimde kaçınılmaz ve fırsatlar yaratan bir süreç olarak anlaşıldığı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyal Demokrasi, CHP, Üçüncü Yol, Enternasyonalizm.

The Position of Social Democracy vis a vis Globalization: A Field Research on the RPP Case

ABSTRACT

In this paper, the approach of Turkey's social democracy to the globalization issue is to be scrutinized. In the first part of this article, based on the field research conducted in five different cities of Turkey (Bursa, Erzurum, Gaziantep, İzmir, and Kocaeli) by the method of semi-structured and in-depth interviews, the literature on the globalization issue is discussed, and in the second part, in accordance with the field research data, the views of Turkey's social democracy towards the globalization age is analyzed. In this article, it is claimed that the globalization for Turkey's social democracy is understood as an indispensable and opportunity created process.

Keywords: Globalization, Social Democracy, RPP, Third Way, Internationalism.

Küreselleşme, tanımı itibarıyla üzerinde oйдаşma olmayan; ancak verimli tartışmalara imkân veren bir kavramdır. Bu yönüyle küreselleşme kavramı, çeşitli disiplinler içerisinde analiz edilmiş ve geride, üzerine bina edilen kapsamlı bir literatür bırakmıştır. Küreselleşmenin tarihi, günümüzdeki etkileri itibarıyla değerlendirildiğinde, iki önemli ve birbirine zıt gelişmenin sonuçları neticesinde şekillenmiştir. Bu kritik gelişmelerden ilki, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmakta olduğunun ilk somut göstergesi olarak Berlin Duvarı'nın 1989'da yıkılması ve sonraki süreçte sosyalizmin SSCB deneyiminin iflas etmesidir. Bu olay, neoliberal küreselleşmenin dünya ölçeğinde eski Doğu Bloğu sosyalist rejimlerini de kapsayacak şekilde yaygınlık kazanmasının önünü açmıştır. "Küreselleşme Çağı" açısından ikinci belirleyici gelişme ise neoliberal küreselleşmenin yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ve küresel ölçeklerde ve farklı düzeylerde yaratmış olduğu olumsuzlukların bir dışavurumu olarak, 1999 yılında Seattle'da gerçekleşen Dünya Ticaret Örgütü müzakerelerine yönelik kitlesel protestolardır. Bu bağlamda, 1989'dan 1999'a geçen 10 yıl, neoliberal küreselleşmenin, ya da daha doğru bir deyişle küresel kapitalist hegemonyanın, "tarihin sonu"nu ilan ettiği zafer döneminden, bu tezin iflas ettiği ve neoliberal küreselleşmeye karşı küresel ölçekte yeni bir dönemin başlangıcını simgelemektedir. Neoliberal küreselleşmeye içkin birçok çelişkinin daha belirgin hale geldiği 2000'li yıllar ise, sonuçları itibarıyla ancak 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile boy ölçüşebilecek bir kapitalist finansal krizin ortaya çıkmasına tanıklık etmiştir. 2007-8 küresel finansal kriziyle birlikte tüm dünyada iktisadi yıkımın ve eşitsizliklerin belirgin hale geldiği bu dönemde, dünyanın birçok bölgesinde küreselleşme karşıtı protestolar yeniden hız kazanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde, radikalizm, sağ ve sol politik hareketlerde ivme kazanmış; ana akım siyasetler seçimlerde iktidarlarını kaybetmeye başlamış; dünyada yabancı düşmanlığı yeniden yükselişe geçmiş; yerel, ulusal, bölgesel ve kıtasal eşitsizlikler artmış; küresel yoksullukla mücadele çabaları önemli ölçüde başarısız olmuş ve dünyanın birçok bölgesinde "uluslararasılaştırılmış iç savaş ortamı" yaygınlaşma eğilimi göstermiştir. Bu koşullar altında, küreselleşmede "küresel olan"ın ne olduğu sorusunu yanıtlamak daha da hayati hale gelmektedir.

Bu tartışmaların sürdürülmesi bakımından siyasal hareketlerin ve ideolojilerin yaşadığı dönüşümlerin analizi önemli fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşme tartışmalarından doğrudan etkilenen bir ideoloji olan sosyal demokrasinin küreselleşme karşısındaki konumu üzerine bir çalışma ilgili literatüre önemli bir katkı niteliğindedir. Bunun yanında Türkiye örneği, hem küreselleşmenin etkileri hem de merkez solun sosyal demokrat ideolojiye yaklaşım/uzaklaşma momentlerinin analizi için özgün bir çalışma konusudur. Bu çerçevede Türkiye'de merkez sol üzerinde beş farklı ilde (Bursa, Erzurum, Gaziantep, İzmir ve Kocaeli) yürütülen ve yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakat biçiminde gerçekleştirilen alan araştırmasına dayanan bir çalışma sırasında önemli verilere ulaşılmıştır. Bu çalışma hem ilgili literatürün analizi hem mülakat verilerinden hareketle bu literatürün bir vaka analizi çerçevesinde ele alınmasına dayanmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında, küreselleşme kavramına ilişkin teorik tartışmalar çeşitli yönleriyle değerlendirilecektir. İkinci kısımda ise küreselleşme tartışmalarının Türkiye'nin 5 farklı ilinde gerçekleştirdiğimiz alan araştırmasının sonuçlarıyla olan bağlantısı mercek altına alınacaktır.

Küreselleşmenin Bazı Ayırt Edici Özellikleri

Küreselleşme literatürünün ana temalarından biri küreselleşmenin iktisadi alanda yarattığı değişimdir. Üretim modelinin günümüzde aldığı son hal, bu tartışmaların ana eksenini oluşturmaktadır. David Harvey, *The Condition of Postmodernity* (Postmodernliğin Durumu) adlı eserinde, günümüzde Fordist kapitalist modelden esnek birikim modeline geçildiğini belirtir. Harvey'in terminolojisinde

esnek birikim modeline geçişin temel özelliklerinden birisini “mekân ve zamanın sıkışmış olması” oluşturmaktadır. Yazara göre, post-modern zaman sıkışması, sermaye birikimi ve tüketiminde yaşanan hızlanmada görülebilir. Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde gözlemlenen yenilikler yoluyla (örneğin elektronik ortamda yüksek teknoloji ürünü araçların kullanılması -kredi kartları, internet bankacılığı, internet üzerinden alışveriş gibi) farklı mekânlardaki zaman farklılıkları ortadan kalkmış ve insanlar arasındaki fiziksel uzaklık anlamsız hale gelmiştir.¹

Harvey'in işaret ettiği bu durum, dünyadaki uzak iktisadi ilişkilerin de artışına yol açmıştır. Bu anlamda, küreselleşme sürecini anlamlandırmak için öncelikle göz atmamız gereken veriler arasında dünya ticaretinin toplam büyüklüğü ve doğrudan yabancı yatırımların gelişme seyri gelmektedir. Dünya Bankası verilerine göre, dünyada toplam ihracatın değeri yaklaşık olarak 16.7 trilyon doları, toplam ithalat ise 16.9 trilyon doları bulmuştur.² Bu rakamlar, dünyada küresel ticaretin ulaştığı devasa boyutları göstermesi bakımından oldukça kayda değerdir. Uluslararası ticaret değerlerine benzer bir biçimde dünyada doğrudan yabancı yatırımları da uluslararasılaşan üretim sürecinin (uluslararası şirketlerin nihai ürünü farklı üretim aşamalarını farklı coğrafyalarda gerçekleştirmek suretiyle elde etmeye çalışmaları) doğal bir sonucu olarak artış göstermiştir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı tarafından yayımlanan *Dünya Yatırım Raporu*'na göre, dünyada doğrudan yabancı yatırımlar 2013 yılı için 1.45 trilyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu rakamın 2015 yılında 1.7 trilyon dolar, 2016'da ise 1.8 trilyon dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu yatırımların yüzde 40'ı gelişmiş ülkelere yapılırken, yüzde 54'ü ise gelişmekte olan ülkelere yapılmaktadır.³ Ancak bu yatırımların günümüzde, 1. Dünya Savaşı öncesine kıyasla yapısının değiştiğini de belirtmek gerekmektedir: Eskiden uzun süreli ve menkul düzeyinde seyreden dış yatırımlar, günümüzde ise kısa süreli ve gayrimenkul düzeyinde gerçekleşmektedir.⁴

Neoliberal küreselleşmenin iktisadi boyutunun yakalamış olduğu bu şaşırtıcı büyüklük, hiç kuşkusuz, birtakım uluslararası sermaye kuruluşlarının etkisi olmasa daha düşük bir seviyede gerçekleşirdi. Neoliberal küreselleşme dalgasının hız kazanmasında IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, G8, G20 gibi uluslararası örgütler kilit rol oynamışlardır. Tarihsel olarak bakıldığında, kısa dönem istikrarsızlık içindeki ülkelere kredi sağlayan IMF'ye, 1980'lerde, yapısal uyum politikaları çerçevesinde dış ticaretin serbestleştirilmesi ve özelleştirmeler gibi taleplerle ortaya çıkan Dünya Bankası eklenmiştir. Dünya Ticaret Örgütü ise 1995 yılında kurulmuştur. Bilindiği üzere, IMF ve Dünya Bankası'nın “kalkınma reçeteleri”, devletin ekonomik müdahaleciliği yoluyla “toplumsal kalkınma” düşüncesini rafa kaldırmıştır. Aynı dönemde “yapısal uyum politikaları” eliyle kamu harcamalarında kısıtlamaya gidilirken, özelleştirme hamleleri ise hız kazanmıştır.

Küreselleşme çağında, dünyada özellikle ABD, AB, IMF ve Dünya Bankası'nın desteklediği ve ekonomik büyümenin anahtar unsurları olarak sunulan birtakım kararlar da öne çıkmıştır. *Washington Konsensüsü* olarak da bilinen bu kararlar, mali disiplinin sağlanmasından teşviklerin azaltılmasına, vergi reformundan finansal serbestleşmeye, ticaretin liberalizasyonundan özelleştirme ve deregülasyona kadar devletin ekonomik alandaki rollerini sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Bu “piyasa dostu” önerilerin yer aldığı “büyük uzlaşma”, daha sonra *Post-Washington Konsensüsü* adı altında ve daha

1 David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s.314-341.

2 Dünya Bankası, *Dünya Ticareti Özeti 2014*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/Country/WLD/Year/LTST/Summary> (Erişim Tarihi 17 Ocak 2016).

3 Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, *Dünya Yatırım Raporu 2014*, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf (Erişim Tarihi 17 Ocak 2016).

4 Martin Wolf, “Will the Nation-State Survive Globalization?”, *Foreign Affairs*, Cilt 80, No.1, 2001, s.180.

kontrollü bir neoliberalleşmenin izlenmesi ve bu çerçevede “yoksullukla mücadele” meselesine daha fazla önem verilmesi şeklinde güncellenmiştir.⁵ Washington uzlaşmaları, genel karakteristikleri itibarıyla neoliberal ortodoksinin uygulamalarının kabulüne tekabül etmektedir. “Başka alternatif yok!”, ya da daha yaygın İngilizce kullanımıyla “*There is no alternative!*” (TINA) argümanı temelinde şekillenen bu uzlaşıda, neoliberalizmin kendi hegemonik ajandasının parçası olacak bir biçimde yeni öneriler öne sürülmüştür. Bu öneriler, “özelleştirmeler, esnek emek piyasaları, finansal de-regülasyon, esnek döviz kuru rejimi, enflasyon odaklı olarak Merkez Bankalarının bağımsızlığı, mali kemer sıkma ve iyi yönetim”dir.⁶

Küreselleşme, Ulus Devletler ve Küreselleşen Sorunlar

Küreselleşmeye ilişkin tartışmalara damga vuran en önemli unsurlar arasında, küreselleşme çağında ulus devletlerin rolleri, etkileri ve kalıcılıkları ile ilgili sorular yer almaktadır. Literatürde bu konu oldukça çok boyutlu ve tartışmalı bir biçimde ele alınmaktadır. Belirgin olarak, neoliberal küreselleşmenin egemen retorğinde, devletin özellikle piyasa yaşamını düzenleyen tüm rollerine karşı olumsuz bir yaklaşım söz konusudur.

Ne var ki, küreselleşme sürecinde devletin düzenleyici rollerinde anlamlı bir gerileme olmadığını iddia eden tezler de mevcuttur. Örneğin Barrow, küreselleşme teorisi ve devlet teorisi arasındaki ilişkiyi yeniden değerlendirerek, ulus-devletlerin, küreselleşme sürecinin ana aktörü olduğunu savunmaktadır.⁷ Michael Hardt ve Antonio Negri ise *İmparatorluk* adlı ünlü eserlerinde, küreselleşme devrinin ulus devletlerin ekonomik, politik ve kültürel normlar üzerindeki kontrol yetkisini elinden almadığını, ancak devletlerin günümüzde “egemen otorite” olmaktan çıktığını öne sürmektedirler.⁸ Bu yeni egemenlik biçimine ise *imparatorluk* adı verilmektedir.

Küreselleşme döneminde dikkat çeken diğer önemli bir hususu ise, ulus devletlerin politik egemenliklerini daha fazla paylaşmak durumunda kalmaları oluşturmaktadır.⁹ Özellikle artan sorunların yaratmış olduğu “yetersizlik hissiyatı”, ulus devletlerin ulus-ötesi ve yerel aktörlerin seslerine daha fazla kulak vermeleri sonucunu doğurmuştur. Sonuç olarak, günümüzde ulus devletler hem daha fazla “yerelleşmek” hem de daha fazla “bölgeselleşmek” durumunda kalmışlardır.¹⁰

Küreselleşme, birçok “küresel sorunla” birlikte düşünülmesi gereken bir kavramdır. Bu sorunların başında “yoksulluk” gelmektedir. Dünya Bankası verilerine göre, bir milyardan üzerinde insan, günde 1.90 dolardan daha az gelire yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Dünyada 3.1 doların altında gelire yaşamını sürdürmeye çalışanların sayısı ise, dünya nüfusunun yüzde 30’una (2.2 milyar insan) tekabül etmektedir.¹¹ Her şeye rağmen, küreselleşmenin olumsuz sonuçlarının dünyanın her

5 Joseph Stiglitz, “Is there a Post-Washington Consensus Consensus?”, *Narcis Serra ve Joseph Stiglitz, Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance*, Oxford University Press, Oxford, 2008, ss-53-54.

6 Ümit Cizre ve Erinç Yeldan, “The Turkish Encounter With Neo-liberalism: Economics and Politics in the 2000/2001”, *Review of International Political Economy*, Cilt 12, No.3, 2005, s.388.

7 Clyde Barrow, “The Return of the State: Globalization, State Theory, and the New Imperialism”, *New Political Science*, Cilt 27, No.2, 2005, s.123-145.

8 Michael Hardt ve Antonio Negri, *Empire*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2000, s.xii-xiii.

9 Michael Mann, “Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation-State?”, *Review of International Political Economy*, Cilt 4, No.3, 1997, s.487.

10 Ayhan Kaya, “Küreselleşme, Kozmolitanizm ve Post-Vestfalya Düzeni”, *Küresel Siyasete Giriş*, Evren Balta (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.526.

11 Dünya Bankası, *Yoksulluk 2015*, <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> (Erişim Tarihi 17 Ocak 2016).

yerinde eşit bir biçimde gözlemlendiğini söylemek mümkün değildir. Günümüzde hala Güney Asya ve Sahraaltı Afrika'da aşırı yoksulların yüzde 80'ini yaşamaktadır. Bunun yanında küreselleşme koşullarında eşitsizlikler artarken mutlak yoksulluğun ise azalma eğiliminde olduğunu not etmek gerekmektedir.¹² Bu durum alternatif yoksulluk ölçümleri ve endekslerinin oluşturulmasını da beraberinde getirmiştir.

Dünyada artan yoksulluk ve gelir adaletsizliğinin yanında küreselleşme, özellikle işgücü piyasalarını oldukça olumsuz bir biçimde etkilemiştir. Bu yeni dönemde, esnek iş piyasası modeli öne çıkmıştır. Bu model, ücretli çalışanlar arasında genel bir güvencesizleştirme korkusu ve emek maliyetleri üzerinde ciddi baskılar yaratmaktadır. "Küresel rekabet"e yanıt verebilmek için baskılanan ücretler, üretim sürecinde yer alan işçilerin yaşam koşullarını zorlaştırmaktadır.

Bu olumsuz tabloya rağmen, küreselleşen dünyada karşılan sorunlara karşı tepkisiz kalındığı düşünülmemelidir. Aksine, günümüzde küreselleşmeye yönelik tepkiler de "küresel düzeyde" gerçekleşmektedir. Bu durumun en somut örnekleri arasında "Dünya Sosyal Forumları" bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere, küreselleşme koşullarında dünyanın uğraşmak durumunda olduğu birçok küresel problem vardır. Bu sorunların gölgesinde, küreselleşme sürecinde yaşanan olumsuz gelişmeleri anlayabilmek için Alman sosyolog Ulrich Beck'in "risk toplumu" kavramsallaştırmasından yararlanmak faydalıdır. Risk toplumu, Batı'da modernliğin ve sanayi toplumunun son dönemlerinde yaşanan gelişmeleri tasvir etmek için kullanılmaktadır. Yazara göre modernleşme, "nasıl 19. yüzyılda dinin geleneksel dünyasını parçaladıysa", bugün de "sanayi toplumu"nu hedef alarak parçalamaktadır.¹³ Beck'e göre, dünya büyük riskler altındadır. Günümüzde ortaya çıkan riskler, geleneksel riskler olarak tarif edilebilecek olan yoksulluk ve sağlık risklerinden farklıdır. Bugün, "ekolojik ve ileri teknoloji riskleri, barınma, beslenme problemleri ve artan eşitsizlikler", dünya yaşamını tehdit etmektedir.

Giddens da Beck'e benzer bir biçimde, günümüzde geçmişte karşılaşmadığımız risk durumlarıyla karşı karşıya olduğumuzu belirtmektedir. Yazara göre küreselleşme, cinsellikten evliliğe, oradan aileye dek uzanan geniş bir yelpazede günlük yaşamı etkilemektedir. Bu süreçte, geleneksel aile yapısı tehdit altında bulunmakta ve değişmektedir.¹⁴

Küreselleşme, Sosyal Demokrasi ve Üçüncü Yol Tartışmaları

Öncesinde de belirtildiği üzere küreselleşme, "dünyada solun kan kaybettiği" bir dönemin ürünüdür. Dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleşen seçim sonuçlarıyla somutlaşan bu durum, bazı sosyal demokratların geleneksel düşünce biçimlerine entegre olacak bir şekilde küreselleşmeyi yorumlaması ve "küresel piyasaların ve rekabetin gereklerini" sosyal demokrasiye uyarlamasıyla son bulmuştur. Özellikle SSCB'nin yıkılış sürecini takiben küreselleşmeyi "kaçınılmaz bulan" ve teorik önderliğini ünlü İngiliz sosyolog Anthony Giddens'in yaptığı bu yeni akım, kısa sürede sosyal demokrasi tartışmalarına yön vermiştir. Eski Sol ve Yeni Sağ'a alternatif olduğu öne sürülen ve *Üçüncü Yol* olarak da bilinen bu siyasal akım, sosyal demokrat partilerin 1980'lerdeki seçim başarısızlıklarının ardından, 1990'ların ortalarından itibaren Avrupa'daki siyasal konjonktürü sosyal demokratlar lehine değiştirmiştir. Bu bağlamda, Tony Blair liderliğindeki İngiliz İşçi Partisi ve Gerhard Schröder liderliğindeki Alman Sosyal Demokrat Partisi, Avrupa'daki sosyal demokrat partiler içerisinde küreselleşme sürecine ilişkin

12 Andreas Bergh ve Therese Nilsson, "Is Globalization Reducing Absolute Poverty?", *World Development*, Cilt 62, 2014, s.42-61.

13 Ulrich Beck, *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, Kazım Özdoğan (Çev.), İstanbul, İthaki Yayınları, 2011, s.9.

14 Antony Giddens, *Runaway World: How Globalization Is Shaping Our Lives*, Londra, Profile Books, 1999, s.4.

bir biçimde neoliberal politikaları uygulama konusunda en tutarlı olan ve bu sayede seçim başarıları kazanan iki önemli parti olmuşlardır. Not etmek gerekir ki, sosyal demokratların 1990'lardaki seçim başarıları, uzun yıllar ısrarla savundukları refah devleti politikalarından vazgeçmelerine koşut bir biçimde gerçekleşmiştir.¹⁵

Giddens, sosyal demokraside reformu zorlayan kimi gelişmelerden bahseder. Bu gelişmeler, dünyada refah devleti konsensüsünün ortadan kalkması, Marksizmin itibar yitirmesi ve 1970 sonrası ekonomik, sosyal, teknolojik yeniliklerin sosyal demokrasinin değişimini zorlamasıdır. Giddens, 1989 sonrası süreçte, sosyal demokrasinin sadece kapitalizmi ya da piyasayı modern toplumsal sorunların kaynağı olarak göremeyeceğini belirtmektedir. Giddens'a göre devletler ve hükümetler de piyasalarla birlikte sosyal sorunların orijininde yer almaktadır. Yazara göre, sağlıklı bir demokrasinin ve işler piyasa sisteminin tesis edilebilmesi için güçlü bir sivil topluma ihtiyaç duyulmaktadır. Giddens'a göre, sosyal demokrasinin yeni formu olan Üçüncü Yol'da, kamusal alan dışlanmamakta; ancak "kamusal kurumların yeniden yapılandırılması" gündeme gelmektedir. Giddens Üçüncü Yol'u, "küreselleşme sürecinde ortaya çıkan problemlere çözüm arayan bir yaklaşım" olarak değerlendirmektedir. Giddens'a göre, Üçüncü Yol'da eski sol değerler terk edilmemiş; ancak bu değerler güncel ihtiyaçlar bağlamında revize edilmişlerdir.¹⁶

Yine Giddens'a göre, Üçüncü Yol'un geleneksel sosyal demokrasiden ayrılan kimi karakteristik özellikleri bulunmaktadır. İlk Üçüncü Yol, 1989 sonrası dönemde sağ ve sol ideolojik bölünmelerin siyaset üzerindeki etkisini kabul ederken, günümüzde var olan birçok problemin çözümünün bu bölünmenin dışında kalacak şekilde "siyasal merkeze yönelmekle" bulunabileceğini savunmaktadır. Giddens, merkeze yönelen sosyal demokrasinin daha radikal politikalar izleyebileceğini düşünmektedir. İkinci olarak Üçüncü Yol, iktidarın toplandığı alanlarda "otoriter" bir yönetime doğru savrulmamak için "sosyal dayanışma" ve "sosyal adalet" kriterlerine önem vererek daha demokratik bir yapı inşa etmeye çalışır. Bu noktada Giddens, "güçlü bir sivil toplum"un demokratik düzenin ve işleyen piyasanın güvencesi olduğunu belirtir. Üçüncü Yol, aynı zamanda, yeni bir sosyal sözleşmeye, daha açık bir deyişle, "sorumluluk yoksa hak da yok" anlayışına dayanmaktadır. Dördüncü olarak, ekonomik alanda büyüme refah devletin yapısal dönüşümüyle gerçekleşmektedir. Ekonomik başarıda ise insan sermayesine yatırım yapmak en önemli başarı unsurudur. Üçüncü Yol'da "insan sermayesine yatırım" esastır. Beşinci olarak Üçüncü Yol, çeşitli farklılıkları ortada olan toplumu, eşitlikçi prensipler dolayımında kabul eder. Son olarak Giddens, Üçüncü Yol'un küreselleşme sürecini ciddiye aldığını, küresel değişimlere yerel, ulusal ve dünya ölçeklerinde yanıt verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca yazar, var olan küresel kurumların dönüşümü ile yenilerinin kurulmasını desteklemektedir. Bu durum Giddens'a göre, eski solun enternasyonalist karakterinin revize edilmiş sosyal demokraside yeniden tesis edilmesidir.¹⁷

Üçüncü Yol'da, devletin ekonomik meselelerde eski müdahaleci rolünden de geri adım atılmıştır. Üçüncü Yol'un Avrupa'daki en önemli temsilcilerinden olan eski İngiliz Başbakanı Tony Blair'a göre günümüzde devlet, "rekabetçi piyasaları özendirme, uzun erimli araştırmaları ve yatırımları teşvik etme, vatandaşlarına eğitim, yetenek, teknolojik know-how öğretme, girişimcilerini piyasalarda destekleme ve vatandaşlarını modern ekonominin gereklerine uygun bir biçimde donatma" gibi sorumluluklara sahip olan bir devlettir.¹⁸ Blair'in bu sözleri, sosyal demokrasi açısından devletin

15 Yunus Emre, "Sosyal Demokrasi Akademik Literatürü Üzerine Bir İnceleme", *Toplum ve Bilim*, No.130, 2014, s.239.

16 Antony Giddens, *The Third Way and Its Critics*, Polity Press, Malden, 2000, s.28-29.

17 Giddens, *The Third Way*, s.50-54.

18 Ben Clift, "Social Democracy and Globalization: The Cases of France and the UK", *Government and Opposition*, Cilt 37, No.4, 2002, s.466-471.

küreselleşme döneminde değişen sorumluluklarını ve önceliklerini de açıkça ortaya koymakta; “yeni politikaların”, küresel ekonominin gereklerine uygun olarak inşa edilmesinin önünü açmaktadır. Sosyal demokrasinin piyasa ve özelleştirmeler retoriğini daha çok kullanmaya başladığı bu dönemde, devlet müdahaleciliğine dayanan Keynezyen ekonomi politikaları ise terk edilmiştir. Yine aynı dönemde sosyal devlet uygulamaları da zayıflamıştır. Bu bağlamda Esping-Andersen, 1970’lerin sonlarından itibaren Avrupa’da işsizliği düşürmek için Amerikan tarzı deregülasyon politikaları uygulanmasının daha fazla yoksulluğa ve eşitsizliklere yol açtığını düşünmektedir. İskandinavya’da alt ve üst gelir grubu arasındaki farkın ülke vatandaşları tarafından ortalama olarak 1’e 4, ABD’de ise 1’e 12 olarak kabul gördüğü; ABD’de fakirliğin bir kaybetme problemi, İskandinavya’da ise kaynakların adil dağıtılmamasının bir sonucu olarak görüldüğü hesaba katılırsa¹⁹, günümüzde “eşitlik ve refahın birlikte düşünüldüğü” eski dönemin kapandığı ve sosyal demokrasi tartışmalarında “eşitsizliklerin meşrulaştırılması” durumunun yaygınlaştığı sonucuna ulaşılabilir.

Bu itibarla, sosyal demokraside küreselleşme eğiliminin gölgesinde yeşeren Üçüncü Yol, 2000’lerin başından itibaren Avrupa’daki hegemonik karakterini kaybetmeye başlamış; uluslararası piyasanın gereklerine daha uyumlu olan otoriter Yeni-Sağ partiler ise seçimlerde tırmanışa geçmiştir. Bu dönemde, anti-kapitalist blok içerisinde yer alan emek örgütleri ve çevre grupları da zayıflamıştır. Bu koşullar altında sosyal demokrasiye esas darbe, partinin sağından değil solundan gelmiş; özellikle 2007-8 küresel finansal krizinin yaratmış olduğu “yeni kızgınlık döneminde”, piyasa dostu sosyal demokrasi ciddi bir kriz geçirmiştir. Ayrıca sosyal demokrasinin geleneksel olarak ciddi bir oy tabanına sahip olduğu birçok ülkede (Yunanistan, Almanya, Fransa, İspanya gibi) radikal sol partiler yükselişe geçmiştir. Bu koşullar altında, son dönemlerde sosyal demokraside “özeleştirici vasıtasıyla yeniden toparlanma eğilimi” de tekrar baş göstermektedir.

Türkiye’de Sosyal Demokrasi ve Küreselleşme

Makalenin ilk bölümde detaylı bir biçimde değinildiği üzere, küreselleşmeden ne anlaşıldığı sahip olunan politik pozisyonlara göre farklılık arz etmektedir. Farklı politik pozisyonlar, genel itibarıyla, küreselleşmenin farklı boyutlarına temas ederek kendi iddialarını haklı çıkarma gayreti içerisindeyler. Bu itibarla küreselleşme, üzerinde uzlaşılması zor bir kavramdır. Türkiye’de de farklı politik görüşlere sahip olan partilerin iktidar için mücadele ettikleri hesaba katılırsa, küreselleşme konusunda farklı yaklaşımlara rastlanması olağandır.

Türkiye’de sosyal demokrasinin neden gelişmediğine odaklandığımız bu çalışma özelinde ise, ağırlıklı olarak Cumhuriyet Halk Partililerle (CHP) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bilindiği üzere CHP, içerisinde siyaset yapan çeşitli unsurlar (sosyal demokratlar, ulusalcılar, merkez sağdan gelenler ve sosyalistler gibi) dikkate alındığında, herhangi bir konuda monolitik bir parti görüşüne sahip olması beklenmeyecek nitelikte karmaşık bir parti yapısı arz etmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, CHP’de parti kadrolarını ve tabanını meydana getiren unsurların çeşitliliği, partinin küreselleşmeye ilişkin görüşlerine de yansımış durumdadır. Parti içerisindeki fraksiyonların sahip olduğu farklı politik mevziler kenara bırakılarak, bu çalışmada, görüşmecilerin merkez sol bir partide yer aldığı hususundan yola çıkılmış ve metindeki genel çıkarımlar da bu gerçeklik üzerinden yapılmıştır. Bir başka deyişle, parti içerisindeki aşırı-küreselleşmeciler, şüpheçiler ve dönüşümcülerin görüşlerine tek tek odaklanmak yerine, parti bir bütün olarak değerlendirilmiş ve bu kapsamda, küreselleşme özelinde genel bir merkez solun küreselleşme algısı portresi çizilmeye çalışılmıştır.

¹⁹ Gosta Esping-Andersen, *Social Foundations of Post-Industrial Economies*, Oxford University Press, New York, 2000, s.7.

Çalışmanın ilerleyen paragraflarında kimi kez net kimi kez ise üstü örtülü bir biçimde görüleceği üzere, “CHP’liler için küreselleşmenin anlamı” ile “Üçüncü Yol’un küreselleşme anlayışı” arasında bir “paralellik” söz konusudur. Dolayısıyla Türkiye’de merkez solun, ülkede ve dünyada son 30 yıldır yaşanan neoliberal yeniden yapılandırma sürecinden etkilendiği, küreselleşen kapitalizmin doğasına uygun bir biçimde kendi politik ve iktisadi programlarını yeniden gözden geçirdiklerini ifade edebiliriz. Bu itibarla, çoğu kez doğrudan dillendirilmese dahi, görüşmecilerin birçoğunun neoliberal küreselleşmenin egemen diskurundan etkilendiklerini belirtebiliriz. Bu kapsamda, çalışmanın çeşitli bölümlerde birçok kez dile getirildiği üzere, Türkiye’de merkez solun politikalarının bir bölümünün sosyal demokrasiye yaklaştığı, bir bölümünün ise sosyal demokrasiye uzaklaştığı tespitinden hareketle, küreselleşme özelinde CHP’nin Üçüncü Yol’cu sosyal demokrasiye küreselleşme anlayışına yakın bir çizgide yer aldığını ifade edebiliriz.

CHP’lilerle yapılan görüşmelerde, küreselleşmenin çeşitli yönleri üzerinde durulmuştur; ancak bu görüşlere geçmeden önce Türkiye’de merkez solun küreselleşmeden ne anladığı ortaya konmalıdır. Bu anlamda, CHP’lilerin küreselleşmeyi günümüzdeki dünyayı şekillendiren önemli bir olgu olarak gördüklerini ve küreselleşme sürecini tartışılmaz bir biçimde kabul ettiklerini belirtebiliriz. Kocaeli’den Nadir Birok, sosyal demokrasiye zaten tarihsel olarak uluslararası ekonominin gelişimine uygun bir seyir izlediğini ve bu durumda küreselleşme sürecinden kaçınmanın mümkün olmadığını dile getirmektedir:

Sosyal demokrasi, küresel ekonominin gelişmesi doğrultusunda zaten kendini geliştiren bir akımdır. Küresel ekonomilerle, AB, Rusya ve ABD, bunlarla iç içe yaşar. Onlara ayak uydurur, onları kabul eden bir anlayıştan gelir sosyal demokratlar. Küresel ekonomik politikaların getirdiği şeye karşı olacağız diye iktidara gelmezlik yapmaz. Onlar da sosyal demokrat yapıdan gelen ülkelerdir çoğunlukla. Evvelen şu vardı; Amerika’ya karşı, Rusya’ya karşı, Avrupa’ya karşı. O bir ara vardı ve duygusal bir yapıydı o. 1980’den önce bu vardı. Ama bugün yok ve olmamalı zaten. Küreselleşmeyle teknoloji, hukuk, demokrasi ve özgürlük anlamında iç içe olmak zorundasın.²⁰

Yine Birok’a göre küreselleşme süreci, hatalı bir biçimde emperyalizmle özdeşleştirilmek yerine, ekonomik kalkınma sürecinin bir aracı olarak düşünülmelidir:

Ekonomi, bilim dalıdır artık... Eskiden adalet öndeydi. O klasik bir sol ideolojiydi, slogandı. Öyle değil artık. Dolayısıyla ekonomik işbirliği yapmak emperyalizmle işbirliği yapmak demek değildir. [Ulusalcıların] ortaya attığı teze katılmıyorum: Emperyalizmle işbirliği olmaz. Emperyalizmle işbirliği yapmıyorsun zaten. Ekonomik kalkınma başka bir şey. Fransa’dan bir işadamı geliyorsa benim hukuk tezlerime, örgütlenme modelime bağlı kalıyorsa ve kurduğu fabrikada işçinin örgütlenmesine izin veriyorsa gelip yatırım yapabilir.²¹

Nadir Birok’un Türkiye’de ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için küreselleşmeyi olumlayan fikirleri, CHP’liler arasında oldukça kabul görmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de merkez solun küreselleşmeyi bir tür “kalkınma projesi” olarak gördüğü sonucuna ulaşılabilir. Bu kalkınma projesinde, klasik sosyal demokrasiye tersine, devletin bölüşüm mekanizmalarına doğrudan müdahalesi yolu tercih edilmemektedir. Bir başka deyişle, CHP’lilerde devletin ulusal kalkınmayı sağlamak noktasındaki sorumluluklarını uygulaması yerine, uluslararası ekonominin işleyişine uygun bir biçimde, şirketleri küresel piyasalarla rekabete hazırlayan ve bu anlamda küresel rakiplerle

20 Nadir Birok, Kocaeli, 23 Ekim 2014 tarihli görüşme.

21 Nadir Birok, Kocaeli, 23 Ekim 2014 tarihli görüşme.

mücadele etmek için ulusal firmalara çeşitli teşvikleri ve kolaylıkları gündeme getiren bir devlet tahayyülü oluşmuştur.

Bahsi geçen hususları uygulayan devletlerin kazanan olduğu düşünülen küreselleşme çağında, doğru bir stratejiyle kalkınmak ve bu süreçten maksimum fayda sağlamak ise mümkündür. Erzurum'dan Hüseyin Çapar, küreselleşmenin yaratmış olduğu nimetlerden Türkiye'nin de faydalanabileceğini, ancak bunun için atılması gereken birtakım adımlar olduğunu düşünmektedir. Çapar'a göre, öncelikle, yerli sermaye vergi indirimleri ve teşviklerle desteklenmeli ve bu aktörler küresel oyuncu haline getirilmelidir:

Bence olası bir CHP iktidarında küreselleşmenin kölesi olunmamalı ama küreselleşmeyi kullanmalıyız. Bugün İngiltere, Almanya, Fransa kullanıyor, biz neden kullanmayalım? Küresel firmalardan mesela Adidas. Adidas'ın Amerika'da sadece yönetim binası vardır, fabrikası Afrika'dadır. Bizim ülkemizde de aynı, biz de vergilerden düşüyoruz. Vergi konusunda büyük firmalar kaçak sağlıyor. Ancak bunun önünü alabiliriz. Hem vergiden hem de belli noktalarda sınırlamalar yaparak yerli sanayiye destekleyebiliriz. Yerli sermayeyi destekleyerek onların da küresel bir güç haline gelmesini sağlayabiliriz.²²

Görüşme yapılan bazı CHP'liler ise küreselleşme karşıtı tutum benimseyenlerin "ülkeyi kapalı ekonomik modele doğru sürüklenme ihtimallerinden" endişe duymaktadır. Kocaeli'den Mustafa Küpçü, böyle düşünen görüşmecilerden birisidir. Yine de Küpçü gibi düşünenlerin dahi, küreselleşmede fayda sağlayan taraf olmak için uyulması gereken birtakım şartlar öne sürdüklerini not etmeliyiz. Bu kapsamda, Küpçü bir yandan CHP'nin yabancı yatırımlara karşı kuralları önceden belirlenmiş bir biçimde net bir tavır alması gerektiğini ifade ederken; öte yandan ise, küreselleşme sürecinden vazgeçerek kapalı ekonomilere dönme ihtimalinin rasyonel bir tarafı kalmadığını savunmaktadır:

Bir Arnavutluk gibi olamayız, kapalı dönem bitti. Yalnızlaşamayız ekonomide. Endüstride hiçbir zaman yeni teknolojileri buraya getirip kullanmazlar. Hindistan'da bir firmanın yeri patladı, 2500 kişi öldü, ama aynı firmanın ABD'deki fabrikası elektronik kontrol altında. İki üretim maliyeti bir değil. Bence Türkiye bir yandan da teknolojik ve bilimsel gelişmelere ağırlık veren, patent sahibi olan, bilim insanlarına da değer veren, maddi manevi destek veren, dünyadan kopuk olmayan, dünyaya değer veren bir ülke olmalı. Ben karşı görüşlülerle çok karşılaşıyorum. Ama siz netseniz, karşıdaki de size saygı duyuyor. Sosyal demokrat politikalar net olmalı, birden tüm yabancı sermayenin dışlanacağı bir şey olmamalı.²³

Görüldüğü üzere, küreselleşme çağında yabancı sermayenin dışlanamayacağı fikri CHP'lileri de derinden etkilemiştir. Her ne kadar yabancı sermayeye karşı gösterilen bu misafirperverlik durumu sınırsız gibi görünse de, görüşmecilerin sahip olduğu muğlak bir ideolojik duruş nedeniyle küreselleşmeye karşı gizli bir temkinli olma durumu da sezilmektedir. Bu gizli temkinliliğin nereden kaynaklandığı sorusu, aslında küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği "riskler"le ilişkilidir, ancak bu husus görüşmeciler tarafından doğrudan dile getirilmemiştir.

Görüşmeciler arasında, küreselleşme sürecinde CHP'nin tam olarak karakterize etmenin pek de mümkün olmadığı bir netliğe sahip olması gerektiği talebi yanında vurgulanan bir diğer önemli husus ise, küreselleşmenin merkez sol tarafından "daha fazla sahiplenilmesi gerektiği" beklentisine ilişkindir. İlk bölümde özetlendiği gibi, Giddensçi anlayışta Üçüncü Yol, küresel gerçeklerin sosyal

22 Hüseyin Çapar, Erzurum, 13 Kasım 2014 tarihli görüşme.

23 Mustafa Küpçü, Kocaeli, 25 Ekim 2014 tarihli görüşme.

demokratlar tarafından dikkate alındığı tarihsel bir momente işaret etmektedir. CHP’de Üçüncü Yol’un bu belirgin etkisine rağmen, daha fazla bir biçimde küreselleşmenin sahiplenilmesi gerektiği vurgusu, parti içerisinde etkili bir Üçüncü Yol karşıtı grubun varlığına işaret edebilir. Bu durumda, küreselleşme mevzusunda boyutları belirgin olmayan bir parti içi tartışma ortamının var olduğundan da söz edilebilir.

Kocaeli’nden Selman Yıldırım da diğer görüşmecilere benzer bir biçimde merkez solun küresel ekonominin gerçeklerinden kaçmasının mümkün olmadığını, CHP’nin Türkiye’de “sabit oy tabanını genişletmek” için küreselleşme sürecini daha fazla sahiplenmesi gerektiğini düşünmektedir. Yıldırım’ın tespiti, Avrupa sosyal demokrasisinde 1970’lerin sonlarından bu yana süren “seçim başarısı” ve “küreselleşme” arasındaki ilişkinin yönü tartışmalarına temas ettiği için önemlidir. Yıldırım’a göre, gelişmiş ekonomilerde sermaye ile aynı masaya oturma anlayışı galip gelmiş, masadan kalkan sosyal demokratlar ise başarısızlığa mahkûm olmuştur:

Eğer sorumluluk almak istemiyorsan, benim için %20-25 oran yeter diyorsan etkilemez. Ama sorumluluk almak istiyorsan o tür durumlara da entegre olmak zorundasın. Gelişmiş ülkelerde uluslararası sermaye yok mu? ÇUŞ [çok uluslu şirketlerin kısaltılmış hali] yok mu? Oralarda sosyal demokratlar yok mu? Onlar entegre olmuş, biz olamamışız. Sen iktidar olsan uluslararası sermaye buraya gelirken aynı masada olacaksınız. Yani kural koyuculardan olacaksınız. Masada olmadığın müddetçe bu[küreselleşme süreci] hep sosyal demokratların aleyhine gidecek.²⁴

Görüşmeciler tarafından küreselleşmenin bu noktaya dek Türkiye’de önemli açılımlar yapma potansiyeli barındırdığı için olumlandığını görüyoruz, ancak bu durum, tüm görüşmecilerin fikirlerini yansıtmamaktadır. Baştan da belirttiğimiz gibi, CHP’lilerin küreselleşmeye yönelik fikir birliğinde bulunması, parti içerisindeki farklı fraksiyonlar dikkate alındığında ihtimal dâhilinde değildir. Bu duruma karşın yine de not etmek gerekir ki, görüşmeciler arasında doğrudan küreselleşme karşıtı bir pozisyon belirleyen yoktur; fakat sınırlı sayıda görüşmeci, küresel rekabetin çevre ekonomilerde yaratmış olduğu bazı olumsuzluklara odaklanarak, küreselleşmenin kimi “dezavantajlarını” diğer görüşmecilere nazaran daha fazla ön plana çıkarmıştır. Bu karşı görüşlerde, sınıfsal bir tahlile ya da Türkiye’nin küreselleşme sürecinin tamamen dışında yer alması gerektiğine ilişkin bir eleştiriye rastlanmamaktadır. Yine de bu görüşler, küreselleşmenin Türkiye’deki risklerinin açığa çıkarılması noktasında ufuk açıcudur. Serdar Yurtal, küreselleşme sürecinin niteliği itibarıyla az gelişmiş ekonomilerin aleyhine işlediğini, Türkiye’nin küresel rekabete dayanması ve sonunun Yunanistan gibi olmaması için devletin acilen ekonomik koruma tedbirlerine başvurması gerektiğini vurgulamaktadır:

Globalleşme rüzgârları esiyor dünyada. Yatırım yapmak zorundasınız ve insanları korumanız lazım. Kamunun belli alanlarda yer alması çok önemli. Kamu yatırımlarında çalışanlar sendikali ama orta ve küçük işletmelerde çalışanların çoğu sendikasız ve açlık sınırında yaşıyorlar. Kayıt dışı ekonomi büyük ve asgari ücretli. Globalleşmeyle birlikte dünya tek pazar oldu artık. Mudanya’daki zeytin üreticisiyle İtalya’daki üretici aynı pazara mal satıyor. Bu gelişmiş ülkelerin lehine bir durum, ama ekonomisi zayıf ülkelerde büyük sorunlar çıkartıyor. Burada asgari düzeyde koruma tedbirleri olmalı. Yunanistan ekonomisi üzerine bazı yazılar okudum. AB’ye girmeden önce var olan KOBİ’ler AB’ye girip gümrük duvarları inince, daha düşük maliyetle üretim yapan ülkelerin karşısında dayanamayıp kapanmış. Fabrika enkazları var şu anda. Üretim ortadan kalkmış durumda. Yardım alıp tekrar mal ithal ediyorlar. Ülkede istihdam yaratıp üretmek zorundasınız. Almanlar niye üretiyor? ABD niye üretiyor? Biz üretmeliyiz. Kemalpaşa’dan bir örnek vereyim.

24 Selman Yıldırım, Kocaeli, 24 Ekim 2014 tarihli görüşme.

Bir kamyon domates satıyorum ama 1200 lira kazanıyorum” diyor üretici. Bir tane cep telefonu etmiyor. Üretimi çeşitlendirip yeni teknoloji kullanmalıyız. Bu pazara direnmek çok zor ama belli ölçüde koruma yanlısıyım. Almanlar, Fransızlar nasıl koruyorsa biz de korumalıyız. Çok açtı Tayyip Bey, bizim kadar pazarını dünyaya açan başka ülke yok herhalde.²⁵

Küreselleşme Sürecinde Kimin Hakkı Korunmalı: İşçinin mi İşverenin mi?

Görüşmecilerin küreselleşmenin daha çok ekonomik çıktılarına odaklandığını ifade etmiştik. Görüşmecilerin temas ettikleri bir diğer önemli husus ise küreselleşme çağındaki üretim ilişkilerinin yapısına ilişkindir. Bu kapsamda, görüşmecilerin küreselleşme sürecinin Türkiye'deki iş gücü piyasalarına olan etkisine yönelik tespitleri dikkate değerdir. Neoliberal küreselleşmenin getirdiği esnek istihdam modeli ile ücretlerde aşağı yönlü baskılamaya yarattığı ve emekçiler nezdinde ciddi bir güvencesizleştirme korkusuna neden olduğunu önceden belirtmiştik. Öte yandan, bu olumsuz tablonun küresel rekabet koşullarında ülkelerin ellerini güçlendiren bir genel rekabet çerçevesi olarak sunulması, işveren ile işçi arasındaki ilişkinin küresel çağda hangi yönde gelişmesi gerektiğine ilişkin bir tartışma da yaratmaktadır. Birçok görüşmecenin farklı açılardan yaklaştığı bu sorular, CHP'liler arasında ilginç bir tartışma zemini oluşturmaktadır.

Neoliberal küreselleşme mantığına uygun bir biçimde, küresel rekabet gereği işçi ücretlerinde yaşanan düşüş, görüşmecilerin kimileri tarafından desteklenmektedir. Bu durumda, CHP'lilerin bir bölümünün küreselleşmenin Türkiye'deki etkilerine ilişkin olarak emekten yana tavır almak yerine, işvereni koruma anlayışıyla hareket ettiklerini söylemek abartılı olmayacaktır. Kimi CHP'liler ise, bu durumu biraz daha öteye taşıyarak küreselleşmenin gölgesinde ayakta kalmanın ancak işçinin işveren lehine yapacağı fedakârlıkla mümkün olabileceğini iddia etmektedir. Kocaeli'den Cihat Altunyuva, küresel rekabet koşullarına dayanabilmek için bir süreliğine de olsa işçilerin işverene daha düşük ücretlerle bile hizmet etmesi gerektiğini, son tahlilde önemli olanın iş yerinin ayakta kalması olduğunu belirtmektedir:

İşçiler kendi patronlarına daha düşük ücretle hizmet edebilirler, o işyerini kurtarmak için. O çöküşü önlemek için bir süre fedakârlık yapabilir. Ama o zihniyet meselesi, eğitim meselesi. Yasakla yaptığınızda tepkiler doğar. Ama o zihniyet oldu mu, bir bunalım anında nasıl insanlar savaşa gidiyorsa çalıştığı işyerinin çökmemesi için, patrona güveni varsa fedakârlık yapar.²⁶

Görüşmeciler, Altunyuva'nın dile getirdiğine benzer bir biçimde, küreselleşme devrinde asıl olarak “işverenin korunması gerektiğini”, zira istihdamı sağlayanların yine işverenler olduklarını defaatle dile getirmişlerdir. Örneğin Erzurum'lu Barış Aktaş, kar odaklı işten çıkarmalara CHP'nin tepki göstermesi gerektiğini düşünmekle birlikte, işverenlerin de CHP iktidarınca desteklenmesi gerektiğini, “CHP buna [kar odaklı işten çıkarmalara] karşı çıkmalı; ama o insanı da ayakta tutacak yollar bulmalı. O insanlara biraz daha destek olmamız lazım. İstihdam sağlayanlara destek olmamız lazım.” sözleriyle özetlemektedir.²⁷

CHP'liler, genel olarak, özel sektörde kar odaklı işten çıkarmalara yönelik bir tepki oluşturmak yerine, bu durumun günümüzde “anlaşılır” nedenleri olduğunu vurgulamaktadır. Bu duruma

25 Serdar Yurtal, Bursa, 20 Mart 2015 tarihli görüşme.

26 Cihat Altunyuva, Kocaeli, 24 Ekim 2014 tarihli görüşme.

27 Barış Aktaş, Erzurum, 13 Kasım 2014 tarihli görüşme.

paralel olarak, görüşmelerde işten çıkarmalara yönelik herhangi bir sınıfsal tepkinin geliştiği de gözlemlenmemiştir. Ayrıca CHP içerisinde, iş adamlarına yönelik, “istihdam yaratmaları” nedeniyle bir saygının olduğu da dikkatimizi çekmiştir. İşveren, birçok görüşmeci tarafından belirgin bir biçimde korunmaktadır. Örneğin Erzurumlu Suat Dülger, “CHP, özel sektörde işten çıkarmalara karşı mücadele mi etmeli, yoksa bu durum hayatın bir gerçeği mi?” sorusuna yine daha çok işverenlerin baktığı bir pencereden yanıt vermekte, iş adamlarının zaten hâlihazırda ya CHP’ye oy verdiğini ya da sanılanın aksine, çok para kazanmadıklarını savunmaktadır:

Bu [işten çıkarmalar] hayatın bir gerçeği.]İşten çıkarmalara karşı baskıyı] Zorlarsa bugünkü Türkiye’deki iş adamlarının çoğu kaldıramaz onu. En çok para kazanan iş kolları devletle iş yapan kesimler. Bugün iş adamlarının çok para kazandığını sanmıyorum. Bu iş adamlarının %50-60’ı CHP’ye oy veriyor zaten.²⁸

Aynı görüşmeci, Marx’ın kapitalizme ilişkin analizlerinin ve beklentilerinin aksine, küreselleşen kapitalizmin işçiler için de bir umut yarattığını, bu kapsamda günümüzde “sosyal hareketliliğin” insanlara umut verdiğini savunmaktadır. Dülger’e göre, CHP’nin çizgisi ile liberalizmin kimi ortaklıkları tartışmasız bir biçimde kabul edilmelidir:

Marx’ın yanıldığı konulardan biridir bu işçilerin çoğunluk olacağı fikri ve zincirlerinden başka kaybedecek bir şeylerinin olmadığı. Hayır, dikey geçişlilik var. İşçiler iş adamı oluyor. Kapitalizmin kendine muhalif olan siyasi akımlardan bir üstünlüğü var. Kapitalizm dinamik ve her renege girebiliyor. Sosyalizm böyle olamadı. Ben CHP’nin neo-Marksist bir Marksizmin de solunda, seküler yeni bir manifestosunun yazılmasından yanayım. Ekonomideki bazı düşüncelerimizde liberalizmle bazı konularda ortaklığı kabul etmemiz gerekiyor.²⁹

Görüşmeciler arasında, bu görüşe mesafeli olan CHP’liler de yok değildir Küreselleşme döneminde yaygınlaşan, “Piyasada etkin olmamız için işçi çıkarmamız lazım.”, “Maliyetlerin düşmesi, küresel rekabeti ileri taşır.”, “Bu çağda daha verimli olmamız lazım.”, “Bu kadar işçiyle olmaz, sonunda kapatmak gerekecek fabrikayı.” gibi söylemler karşısında Kocaeli’nden Aydın Yetkinan, CHP’nin bu önerilere mesafeli durmasını gerektiğini, aksi halde toplumsal hayatta işsizliğin önemli bir sorun olarak belireceğini düşünmektedir: “Onları yapmamalı bence, [CHP] emek yoğun fabrikalar kurmalı. İşsizliği azaltmak için emek yoğun fabrikalara ihtiyaç var. Bir tane bilgisayarla 30 işçinin yaptığı işi yaparsa işsizlik artar. Bu durumda da teknolojiyi de karşına alıyorsun.”³⁰

Görüşmeciler arasında küreselleşmeye ilişkin birbirinden farklı görüşleri harmanlamaya çalışan partililer de vardır. Kocaeli’de görüştüğümüz Hürşit Güneş, küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yanlarını birlikte değerlendirmekte; küreselleşmenin bir yandan sermaye giriş ve çıkışlarını serbestleştirdiğini, öte yandan ise sosyal hakları gerileterek sömürü düzenini derinleştirdiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, kendisine yönelttiğimiz, “Küreselleşme koşullarında, mesela bir firmanın Türkiye’deki firmasını kapatmasına, hükümetlerin kimi uygulamalarıyla Türkiye’den sermaye kaçırmaya nasıl bakarsınız?” sorusuna şu şekilde yanıt vermektedir:

Yanlış bakarım, ama sosyal demokrat partiler, bütün dünyada küreselleşmeye bu nedenlerden dolayı karşı çıkıyorlar. Küresel sermaye giriş ve çıkışlarını serbestleştirebilmek için, aynı zamanda emek kesimindeki piyasa koşullarının da olabildiğince serbest olabilmesini, dolayısıyla emeğin

28 Suat Dülger, Erzurum, 11 Kasım 2014 tarihli görüşme.

29 Suat Dülger, Erzurum, 11 Kasım 2014 tarihli görüşme.

30 Aydın Yetkinan, Kocaeli, 23 Ekim 2014 tarihli görüşme.

sosyal haklarının olabildiğince asgaride olmasını, o ulus için değil tüm uluslar için istiyorlar. Bu da tabii olağanüstü bir sömürü düzeni yaratmış oluyor. Çünkü gelişmişte olan ülkelerde emeğin ucuz olması ve bir de sosyal haklar oluyor. Emeğin olduğu bir yer, işsizliğin de yüksek olduğu bir yerdir. İşsizliğin yüksek olduğu bir yerde, işçinin gücü zayıftır. Siyaset yoluyla elde edilmiş sosyal haklar ki Türkiye'de işçinin elde ettiği hakların önemli bir kısmı böylesi bir siyasi mücadeleyle veyahut 27 Mayıs anayasasıyla tepeden inme gelmiştir. Onları tek kalemde, bu küresel sermayenin baskısıyla kaldırılıyorsunuz ve çok ucuz, sosyal hakları da olmayan bir işçi sınıfı, emek maliyeti ortaya çıkmış oluyor.³¹

Hurşit Güneş'in de vurguladığı gibi, Türkiye'de küreselleşmenin sosyal haklarda gerilemeye neden olma ihtimali bulunmaktadır. Bu biçimiyle küreselleşme, çalışanların elde ettiği kazanımlardan bağımsız olarak düşünülmemelidir. Özetle, merkez solun sosyal haklarda bir gerilemeye sebebiyet vermeden yeni bir anlayışla küreselleşme sürecini yorumlaması, sosyal demokrasinin Türkiye'de oluşum sürecini olumlu yönde etkileyebilir. Ayrıca yapılan görüşmelerde gelir adaletsizliklerinin artması, sendikaların güç kaybetmesi, taşeronlaşma ve özelleştirmelerin yarattığı olumsuzluklar, güvencesizleştirmeler, çoğunluk için düşük ücret ve azınlık için yüksek ücretler gibi meselelerin görüşmeciler tarafından öncelikli olarak dile getirilmemesi ise CHP'nin Üçüncü Yol'un küreselleşme söylemini kimi çekincelere rağmen kabul ettiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de Sosyal Demokrasi ve Enternasyonalizm

Bu başlıkta, görüşmecilerin sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri arasında da yer alan enternasyonalizm meselesine olan yaklaşımlarını değerlendireceğiz. Enternasyonalizm sorularını tüm görüşmecilere yöneltmedik. Görüşmelerde amaç odaklı olarak dünyadaki gelişmeleri daha çok takip eden görüşmecilere bu sorular soruldu. Bu durum, enternasyonalizm meselesine bakışta elimizde yer alan verilerin de sınırlı olmasına sebebiyet vermiştir. Yine de bu kısa başlıkta amaçlanan, Türkiye'de merkez solun enternasyonalizmden ne anladığını ve uluslararası dayanışma açısından dünya genelinde hangi bölgelerle ve hangi yapılarla dayanışma içerisine girilmesi istendiğini ortaya koymaktır. Küreselleşme meselesine benzer biçimde, enternasyonalizm konusunda da CHP'liler arasında tam bir uzlaşma olduğunu ifade etmek mümkün değildir.

Genel itibarıyla değerlendirildiğinde, görüşmeciler arasında "uluslararası dayanışmanın önemsendiği fikri" öne çıkmaktadır. Ancak uluslararası dayanışma meselesine geçmeden önce, dünyada solun ahvaline ilişkin önemli bir görüşmeci değerlendirmesini not etmekte fayda var. Dünyadaki sol hareketlerle Türkiye'deki sol hareketler arasında bir etkileşim olduğunu kabul eden Gaziantep'ten Semra Harman'a göre, sol, günümüzde siyaset üretmemesine ve küreselleşmemesine bağlı olarak dünyada genel bir gerileme trendinde bulunmaktadır:

Son 20 yılda, dünyada sol geriledi, bunu da yeni siyaset üretilmemesine bağlıyorum. Çünkü kapitalizm küreselleşti, ama sol hareket küreselleşemedi. Çünkü işçi hakları her yerde aynıdır. Türkiye'deki işçi ile Avrupa'daki işçi birbirine düşman. Sağın milliyetçiliğinin de etkisi oldu tabii. Amerika'daki işçinin rahat edebilmesi için Türkiye'deki işçinin ezilmesi gerekiyor. Böyle olunca, nasıl koyacağız aynı kefeye!³²

31 Hurşit Güneş, Kocaeli, 25 Ekim 2014 tarihli görüşme.

32 Semra Harman, Kocaeli, 25 Ekim 2014 tarihli görüşme.

Harman'ın da belirttiği gibi, kapitalizmin küreselleşmesi karşısında sol enternasyonalist karakterini koruyamamıştır. Bu vurgu önemlidir; zira günümüzde anti-kapitalist bloğun zayıflamasının arkasında yatan ana sebeplerden birisini solun 1960'lar ve 1970'lerin aksine, dünyada enternasyonalist karakterini koruyamayarak ulusal meselelere dönüşü oluşturmaktadır. Bu itibarla, görüşmecilerin solda uluslararası dayanışma vurgusunun SSCB deneyiminin çöktüğü ve neoliberal kapitalizmin hegemonik hale geldiği bir uluslararası bağlamda yapıldığını tekrar hatırlatmakta fayda bulunmaktadır. Bu arkaplan çerçevesinde uluslararası dayanışma vurgusu CHP'liler arasında öne çıkmaktadır.

Görüşmelerde, genel olarak, tek kutuplu dünyanın "alternatifsiz" bir siyasal durum gibi sunulması tepki çekmektedir. Uluslararası dayanışmanın tek kutuplu dünyada az gelişmiş ülkelerin yararına olacağı düşüncesinde olan Kocaeli'nden Rıdvan Alkan, bu durumu şu sözlerle izah etmektedir:

Sol[dan] bakan insanlar, dünyanın her tarafında dayanışmaya girmelidir. Sonuçta dünyanın geleceğine aynı pencereden bakıyorlar. Özellikle Sovyetlerin dağılmasından sonra dünya tek kutuplu olunca az gelişmiş ülkeler zorluk çekiyorlar. Dayanışmayla en azından buna karşı direnebilirler.³³

Solun kurumsal dayanışması açısından CHP'nin de üyesi olduğu "Sosyalist Enternasyonal" vurgusu ise öne çıkmaktadır. Kocaeli'nden Cihat Altunyuva'ya göre, enternasyonalizme yaslanmadan dünyada yaşanan problemlerin çözülmesi mümkün değildir. Görüşmeci, CHP'nin uluslararası dayanışma noktasındaki tutumunu ise şu şekilde özetlemektedir:

Uluslararası dayanışma anlamında Türkiye'deki en iyi kurumlar arasında görüyorum. Hem çeşitli kuruluşlara üyeliğiyle hem de dünyadaki haksızlıklara dair ilişkileri oranında destek sunuyor. Oralardan geliyorlar zaman zaman. Sosyalist Enternasyonal [uluslararası dayanışma açısından] en önemli kurumlardan biridir ve CHP bunun üyesidir.³⁴

Görüşmeciler tarafından yapılan tüm uluslararası dayanışma vurgusuna rağmen, CHP'liler arasında enternasyonalizmin eski gücünün kalmadığına yönelik bir kanıda ortaklaşıldığını da ifade etmeliyiz. Dünyada enternasyonalizmin eski gücünün kalmadığı yeni konjonktürü Nadir Birok şu sözlerle özetlemektedir:

Biz şimdi Sosyalist Enternasyonal'e üyeyiz. Ama eski özelliğini, ülkeler arasındaki etkinliğini kaybetti. Neden? Aşırı ekonomik güçlenme, ekonomik bağımlılığı getirdiğinden uluslararası dayanışma etkisini kaybetti. Eskiden çok güçlüydü. Mesela CHP'nin şu ya da bu nedenle en ufak bir tavır ses getiriyordu. Bildiri yayınlanıyordu, dünya çapında deklarasyon yayınlanıyordu. Türkiye'de iktidar sosyal demokratlara eziyet çektiriyor. Yok artık ama.³⁵

Selman Yıldırım ise, CHP'nin söylemlerinin Sosyalist Enternasyonal'e üye olanlardan farklı olduğunu, "CHP, Sosyalist Enternasyonal'e üye, ama sosyalistlerin durumu, bakışı, söylemi ortada. CHP'nin de Türkiye'deki söylemleri ortada, örtüşüyor yani." diyerek özetlemektedir. Yıldırım'a göre bu kan uyumsuzluğu ise, "Türkiye'nin bölgesel konumundan kaynaklı şeylerden dolayı" ortaya çıkmaktadır.³⁶

33 Rıdvan Alkan, Kocaeli, 23 Ekim 2014 tarihli görüşme.

34 Cihat Altunyuva, Kocaeli, 23 Ekim 2014 tarihli görüşme.

35 Nadir Birok, Kocaeli, 23 Ekim 2014 tarihli görüşme.

36 Selman Yıldırım, Kocaeli, 24 Ekim 2014 tarihli görüşme.

Özetle, görüşmelerden ortaya çıkan sonuca göre enternasyonalizm düşüncesi, sola açısından dünyada her ne kadar eskiye nazaran etkisini yitirmiş gibi görünse de, yine de bu düşüncenin azımsanmayacak sayıda destekçisi olduğu ortadadır. Peki, uluslararası dayanışma fikri, Türkiye merkez solu açısından en çok hangi coğrafyalarla dayanışmayı işaret ediyor? Bu yanıtlanması gereken önemli bir sorudur.

Hurşit Güneş, CHP açısından uluslararası dayanışmanın coğrafyası meselesini detaylandırarak aktarmıştır. Güneş, CHP'nin dünyada dayanışmaya girebileceği başlıca yapılar arasında, kendisine göre Cumhuriyetin kuruluş ütopyası olan Batılılaşmanın da etkisiyle, Avrupa sosyal demokrasisini saymaktadır. Ayrıca görüşmeci, Latin Amerika solunun son dönemlerde seçimlerde elde ettiği başarının da oldukça kayda değer bir gelişme olduğunu, Latin Amerika'da CHP'nin tersine solun yoksulların oylarını alarak önemli başarılar elde ettiğini, bu örneklerin Türkiye merkez solu için de bir iktidar stratejisi oluşturabileceğinin altını çizmektedir:

CHP'nin ve Türkiye'nin özgün tarihsel yapısına rağmen şöyle bir gerçek var: Türkiye, AB üyesi olmaya çalışan bir ülke. Dolayısıyla bir Ortadoğu ülkesi değil, belki tam olarak bir AB ülkesi de değil. Cumhuriyet Türkiye'sinin ütopyası Batı toplumu içerisinde yer almak olduğuna göre, Batı'daki partilerle ilişki içerisinde olmak zorundadır. Batı sosyal demokrat partileri referanstır, çünkü solun filizlendiği yer Avrupa'dır. Dolayısıyla Avrupa solunun göstermiş olduğu gelişmeyi göz ardı ederek, tamamen içe kapalı bir ulusal solu düşünmek mümkün olmaz. Ama şu da doğru, iktidara gelmek istiyorsanız, sol bir parti, Latin Amerika örneklerinden etkilenmelidir. Çünkü Latin Amerika'da Türkiye'ye çok benzer bir toplumsal yapıda sol başarılar var. Bu başarılar da, demin bahsettiğim, CHP'nin oy alamadığı yoksul kesimlere muhteşem bir yaklaşım var. Ve bu yaklaşım da kimi zaman olağanüstü bir karizmatik lider olmasıyla elde edilen başarılardır. Oralardan esinlenilebilir ama tabii doğal referans Batı olmalıdır. Ortadoğu, Afrika ve Asya'daki bazı sol partilerden çok fazla esinlenildiği takdirde, hep o ulus devletin, tek parti, devletçi partisine öykünme olabilir. O da çok başarıya götüren bir öykünme olmaz. Doğru öykünme, referanslarını ve evrensel değerlerini Avrupalı sosyal demokrat partilerden alan ve stratejide Latin Amerika'dakilere öykünerek bir başarıya ulaşılabilir.³⁷

Güneş'in Türkiye'de sosyal demokrasiyi düşünsel olarak Avrupa sosyal demokrasisi çıkışı olduğu ve taktiksel olarak Latin Amerika solundan etkilenebileceği düşüncesine benzer bir biçimde Erzurum'dan Kadir Öztecik ise, "Almanya'nın, İngiltere'nin soluyla ilişkiye girilsin, onlarla ilişkiye geçmek lazım... Latin Amerika'daki ülkelerle işbirliği yapalım, ama gelişmiş ülkelerle daha çok ortak çıkarımız var, yüksek medeniyet seviyesine ulaşmak için." notunu düşmektedir.³⁸ Öztecik'in görüşleri doğrultusunda, Türkiye'de merkez solun uluslararası dayanışma algısında, "ekonomik olarak gelişmiş ülke solunun az gelişmiş ülke soluna tercih edildiği" tespitini yapmak mümkündür. Bu durum, Kemalizm'in yüksek medeniyet vurgusu ile de önemli bir paralellik içermektedir

Bu genel görüntüye rağmen, kimi görüşmeciler ise Türkiye merkez solunun uluslararası dayanışma olanakları açısından Avrupa sosyal demokrasisi dışındaki örneklere daha çok eğilmektedirler. Bu görüşmeciler, Avrupa'da yükselen radikal sol partilerden ve Latin Amerika'nın kimi ülkelerindeki özgün sol iktidarlardan oldukça etkilenmiş durumdadırlar. Örneğin Erzurum'dan Suat Dülger, "Tony Blair ya da François Hollande'in düşüncelerini kendisine yakın görmediğini" belirtirken, Türkiye'nin "Syriza gibi bir partiye ihtiyacı olduğunu", Latin Amerika solunun ise enternasyonalist karakteri itibarıyla tercih edilmesi gerektiğini şu sözlerle özetlemektedir:

37 Hurşit Güneş, Kocaeli, 25 Ekim 2014 tarihli görüşme.

38 Kadir Öztecik, Erzurum, 12 Kasım 2014 tarihli görüşme.

Syriza'yı [kendime] daha yakın görüyorum. Türkiye'nin bir Syriza'sı olmadığı için üzülüyorum. Morales'i biraz radikal buluyorum, ama yine de değer veriyorum. Ben Brezilya'daki iktidarın gelecek için daha umut verici olduğunu düşünüyorum. Evet, liberalizme kayıyor ama ben Troçkizme eskiden beri çok muhalefet etmekle birlikte bir şeyi iyi düşündüğünü görüyorum. Sınırlar kalktıktan sonra gerçek solun ortaya çıkacağını düşünüyorum. Ulusal bilinç girdiğinde sol zayıflıyor. Türkiyelilik, Türk, Kürt, Brezilyalı... Biz bunu aşacağız. Ben Amerika'nın bu bakımdan sola daha yatkın olduğunu düşünüyorum. Belli bir etnik kimliğe vurgu yok.³⁹

Sonuç

Türkiye'de merkez solun küreselleşme ve enternasyonalizm meselelerine olan yaklaşımlarını değerlendirdiğimiz bu makalede, görüşmelerden elde edilen verilere uygun bir biçimde bu tartışmalara ilişkin bazı tespitler yapmak mümkün görünmektedir. Ancak yine bu makalenin başında vurgulandığı üzere, CHP içerisinde bu iki meseleye yönelik tam bir uzlaşmadan söz etmek mümkün değildir. CHP'nin "aşırı küreselleşmecileri", "şüphecileri" ve "dönüşümcüleri" vardır ve bu farklılaşma, partinin monolitik bir siyasal düşünceye sahip olmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. "Farklılıkların partisi" olan CHP'de, görüşmecilerin sorularımıza verdikleri yanıtlara bakarak genelleme yapmak kimi kez zor olsa da, bazı ortak noktaların görüşmelerde yakalandığını söyleyebiliriz. Bu çalışma kapsamında üzerinde durduğumuz küreselleşme koşullarının sosyal demokrat partilere etkileri konusu sosyal bilimlerde verilere dayalı ve analitik bir biçimde ele alınmış bir tartışma değildir. Bu alandaki tartışmalar "Üçüncü Yol" kuramının savunusu ya da eleştirisi sınırları içinde bulunmaktadır.⁴⁰ Bu nedenle Türkiye örneği hakkındaki karşılaştırmalı sonuçlar önermek çok mümkün olamayacaktır.

Öncelikle görüşmeciler, küreselleşme sürecini Üçüncü Yol'cu bir anlayışla "fırsatlarla dolu" ve "dönüştürücü" bir süreç olarak algılamaktadırlar. Görüşmecilerce küreselleşmenin olumlu olarak değerlendirilmesinin arkasında yatan temel motivasyon ise, bu sürecin bir tür "ekonomik kalkınma" projesi olarak görülmesidir. Bu kalkınma projesinde, doğru kalkınma stratejileri izlenmeli ve uluslararası sermayeye hoşgörülü olmak esas olsa da, her konuda net bir tavır geliştirilmelidir. Görüşmecilerin gözünde küreselleşme sürecinde devlet ise, şirketleri küresel rekabete hazırlayan "aktif devlet" tir. Görüşmeciler tarafından dile getirilen bu söylemler, Türkiye'de 30 yıldan uzun süredir uygulanmakta olan neoliberal ekonomik yapılandırmanın CHP'liler tarafından desteklendiğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca görüşmecilerde CHP'nin küreselleşme sürecini daha fazla sahiplenmesi gerektiği beklentisi de hâkimdir; aksini, yani kapalı ekonomik modele dönüşü düşünmek olumlu karşılanmamaktadır. Küreselleşme sürecinde, Türkiye'nin de yerel sermayesini küresel rekabet koşullarına hazırlamak ve rekabette elinde güçlendirmek için hızla adımlar atması gerektiği de belirtilmiştir.

Ayrıca görüşmelerde küreselleşmenin kimi "riskleri" zaman zaman vurgulansa da, küreselleşmenin var olduğunun görüşmeciler nezdinde sorgulanmadan kabul edildiği görülmektedir. Sınırlı sayıda görüşmeci tarafından dile getirilen küreselleşmeye yönelik şüpheli tavrın ise "sosyal hakların geriletilmesi" ve "emek hareketinin örgütsüzleştirilmesine" yönelik tepkilerden kaynaklandığını; kimi görüşmecilerin ise "Yunanistan gibi olma korkusu" nedeniyle bazı çekinceler öne sürdüklerini not edebiliriz.

39 Suat Dülger, Erzurum, 11 Kasım 2014 tarihli görüşme.

40 Bir örnek için bkz. Alex Callinicos, *Against the Third Way: an Anti-capitalist Critique*, Polity Press, Cambridge, 2001.

Küreselleşme sürecinin “üretim ilişkilerine etkisi” noktasında ise, Türkiye'nin küresel ekonominin gereklerine uygun bir biçimde rekabet sağlaması için görüşmecilerin “işverenin önceliğine” odaklandığını ifade edebiliriz. Bu durum, küreselleşme sürecinde tüm dünyada rastladığımız emek hareketlerinin ve toplumsal muhalefetin zayıflaması durumunun Türkiye’de de geçerli olmasına sebebiyet vermiştir. Hatta bazı görüşmecilerin işverenin ayakta kalabilmesi için işçilerin her türlü fedakârlığı yapabileceği beklentisi, aşırı emek sömürsünü normalleştirdiği gibi, emek hareketini örgütsel anlamda zayıflatmaktadır. Toplumsal örgütlenmelerin zayıf olduğu Türkiye gibi coğrafyalarda, tam bir analogik değerlendirme yapma ihtimali mümkün görünmese de, Batı sosyal demokrasininin gelişme çizgisi dikkate alındığında, sosyal demokrasininin yeşerme ihtimali azalmaktadır. Sosyal demokrasininin seçmenler nezdinde baskın bir siyasal tercih haline gelmesinin önündeki bu engel, Türkiye’de siyasal kırılma hatlarının “sınıfsal olarak kurgulanmasını” da güçleştirmektedir.

Enternasyonalizm meselesinde ise görüşmecilerden elde edilen verilerin yetersizliği, görüşmelere ilişkin genel çıkarımlar yapılmasını güçleştirmiştir. Ancak öncelikle CHP'lilerin uluslararası dayanışma vurgusunun solun dünyada SSCB'nin yıkılışı öncesine nazaran güçten düştüğü ve neoliberal küreselleşme söyleminin hegemonik karakterini koruduğu bir uluslararası bağlamda dile getirildiğini not etmek gerekmektedir. CHP'lilerin uluslararası dayanışma vurgusunu öne çıkardıkları ve bu kapsamda, Avrupalı sosyal demokrat partiler, Latin Amerika solu ve Avrupa radikal solu ile dayanışmanın daha fazla ön plana çıkarılması beklentilerine sahip olduklarını ifade edebiliriz. Uluslararası dayanışma anlamında ise, coğrafi ve tarihsel yakınlıktan ötürü, görüşmeciler tarafından Avrupa sosyal demokrasisiyle ilişkilere daha fazla önem verilmesi gerektiği fikri ve “Sosyalist Enternasyonal”le ilişkilerin daha fazla geliştirilmesi vurgusu öne çıkmaktadır. Ancak uluslararası dayanışma, yalnızca Avrupa kıtasıyla ilişkilerle sınırlı olarak düşünülmemelidir. Bu kapsamda, Latin Amerika sol hareketlerinin, özellikle bu ülkelerle Türkiye'nin sahip olduğu ortak toplumsal özellikler de dikkate alınır, görüşmeciler tarafından önemsendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca Latin Amerika solunun seçimlerde uygulamış olduğu stratejik yöntemler ve CHP'nin aksine seçimlerde “yoksulların sesi” olmayı başarması olgusu da, görüşmecilerin CHP'den beklentileri arasında yer almaktadır.

Kaynakça

- Barrow, C. "The Return of the State: Globalization, State Theory, and the New Imperialism", *New Political Science*, Cilt 27, No.2, 2005, s.123-145.
- Beck, U. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, Kazım Özdoğan (Çev.), İstanbul, İthaki Yayınları, 2011.
- Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, *Dünya Yatırım Raporu*, 2014, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_en.pdf (Erişim Tarihi 17 Ocak 2016).
- Callinicos, A. *Against the Third Way: an Anti-capitalist Critique*, Polity Press, Cambridge, 2001.
- Cizre, Ü. ve E. Yeldan. "The Turkish Encounter With Neo-liberalism: Economics and Politics in the 2000/2001", *Review of International Political Economy*, Cilt 12, No.3, 2005, s.387-408.
- Clift, B. "Social Democracy and Globalization: The Cases of France and the UK", *Government and Opposition*, Cilt 37, No.4, 2002, s.466-500.
- Dünya Bankası, *Dünya Ticareti Özeti*, 2014, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/Country/WLD/Year/LTST/Summary> (Erişim Tarihi 17 Ocak 2016).
- Dünya Bankası, *Yoksulluk*, 2015, <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> (Erişim Tarihi 17 Ocak 2016).
- Emre, Y. "Sosyal Demokrasi Akademik Literatürü Üzerine Bir İnceleme", *Toplum ve Bilim*, No.130, 2014, s.237-257.
- Esping-Andersen, G. *Social Foundations of Post-Industrial Economies*, New York, Oxford University Press, 2000.
- Evans, P. "Fighting Marginalization with Transnational Networks: Counter-Hegemonic Globalization", *Contemporary Sociology*, Cilt 29, No.1, 2000, s.230-241.
- Giddens, A. *Runaway World: How Globalization Is Shaping Our Lives*, Londra, Profile Books, 1999.
- Giddens, A. *The Third Way and Its Critics*. Malden, Polity Press, 2000.
- Hardt, M. ve A. Negri. *Empire*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2000.
- Harvey, D. *Postmodernliğin Durumu*, İstanbul, Metis Yayınları, 2010.
- Kaya, A. "Küreselleşme, Kozmolitanizm ve Post-Vestfalya Düzeni", *Küresel Siyasete Giriş*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.545-568.
- Mann, M. "Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation-State?", *Review of International Political Economy*, Cilt 4, No.3, 1997, s.472-496.
- Stiglitz, J. "Is there a Post-Washington Consensus Consensus?", *Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance*, Oxford, Oxford University Press, 2008, s.41-56.
- Wolf, M. "Will the Nation-State Survive Globalization?", *Foreign Affairs*, Cilt 80, No.1, 2001, s.178-190.